

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Χριστιανικαί ἀνασκαφαί τοῦ καθηγητοῦ Γ. Α. Σωτηρίου.

Κατὰ τὸ ἔτος 1938 ὁ καθηγητὴς κ. Γ. Α. Σωτηρίου ἐνήργησε τρεῖς ἀνασκαφάς, συνεχίσας προηγουμένας ἐρεῦνας του εἰς παλαιοχριστιανικὰ μνημεῖα τῆς Ἐλλάδος ἧτοι :

1) Εἰς τὰς Χριστιανικὰς Θήβας τῆς Θεσσαλίας (Ν. Ἀγχιάλον) συνεπλήρωσε τὴν ἐρευναν τῆς Βασιλικῆς Α. ὡς πρὸς τὰ προσκίσματα αὐτῆς καὶ τὴν θέσιν ἣν κατελάμβανε τὸ μνημεῖον εἰς τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἀνακαλυφθεῖσαν χριστιανικὴν πόλιν. Ἀνασκάψας τὸ πρὸ τῆς Ἀψίδος τοῦ ναοῦ τμήμα ἀνεῖρε ἰσχυρὸν περίβολον μὲ δύο μεγαλοπρεπεῖς εἰσόδους. Ὁ περίβολος οὗτος ἐκτείνεται καὶ εἰς τὰς πλαγίας πλευρὰς ἀπολήγων εἰς τὰ ἐκατέρωθεν τῶν μακρῶν πλευρῶν τῆς Βασιλικῆς προσκίσματα οὕτως, ὥστε νὰ σχηματίζεται εὐρύτατος παρά τὸ ἰ. βῆμα καὶ τὸν κυρίως ναὸν ἐξωτερικὸς διάδρομος. Αἱ εἰσοδοὶ τοῦ περιβόλου βλέπουν πρὸς μίαν τῶν κυριωτέρων ἴσως ὁδῶν τῆς ἀρχαίας πόλεως, μέγα τμήμα τῆς ὁποίας ἀνευρέθη εἰς ἀπόστασιν μόλις 4 μ. ἀπὸ τῆς Βασιλικῆς, ἐπιμελῶς ἐπεστρωμένον διὰ μεγάλων τραχιτῶν λίθων. Ἡ ἐρευνα τοῦ δυτικῆς τμήματος τῆς Βασιλικῆς ἔφερεν εἰς φῶς μεγάλην στοάν, μέρος τῆς ὁποίας εἶχεν ἤδη ἀποκαλυφθῆ, χαρρακτηρισθὲν ὡς πρόπυλον τοῦ ναοῦ. Ἡ στοὰ ἔχει δυτικῶς πέρασον ἴσως μεγάλης ὁδοῦ καὶ κατὰ τὰ ἄκρα, ἀριστερὰ μὲν τῆς Βασιλικῆς τὸν ἀποκαλυφθέντα εἰς προηγούμενα ἔτη λουτρῶνα, δεξιὰ δὲ μέγαν ὄχετον τῆς πόλεως, ἀποκαλυφθέντα ἐφέτος. Κατὰ τὰς ἀποχωματώσεις τῶν μερῶν τούτων τῆς Βασιλικῆς ἀνευρέθησαν πλεῖστα ἀρχιτεκτονικὰ καὶ διακοσμητικὰ μέλη τῆς Βασιλικῆς, δι' ὧν συμπληροῦται ὁ διάκοσμος τοῦ ἀξιολογοτάτου τούτου μνημείου τῶν Χριστιανικῶν Θηβῶν τῆς Θεσσαλίας.

2) Εἰς τὴν Νικόπολιν τῆς Ἡπείρου, ἀπεκάλυψεν ἐφέτος τὸν νάρθηκα καὶ τὸ Αἶθριον τῆς λεγομένης (ἐνεκα ἀνευρεθείσης εἰς προγενέστερα ἔτη ψηφιδωτῆς ἐπιγραφῆς) μεγάλης πεντακλίτου Βασιλικῆς τοῦ Ἀλκίσιονος, τῆς Μητροπολιτικῆς κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐκκλησίας τῆς Νικοπόλεως. Ὁ Νάρθηξ τοῦ ναοῦ ἐκτείνεται καὶ ἐκατέρωθεν τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τῆς Βασιλικῆς σχηματίζων τριβήλα ἀνοίγματα, ὧν διεσώθησαν αἱ βάσεις, ἀνευρέθησαν δὲ μέγала τμήματα τῶν κυλινδρικῶν κορμῶν καὶ τὰ κορινθιακὰ κιονόκρανα εἰλημμένα ἐκ ρωμαϊκῶν κτισμάτων. Τὸ μέσον τοῦ νάρθηκος κοσμεῖται διὰ τετρακιονίου, διακοσμοῦντος κυρίως τὸ περὶ τὴν κεντρικὴν πύλην τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τοῦ ναοῦ τμήμα καὶ συνισταμένου ἐκ ραβδωτῶν κίωνων καὶ κιονοκράναν εἰλημμένων καὶ τούτων ἐξ ἀρχαίων κτηρίων. Ὁλόκληρον τὸ δάπεδον τοῦ Νάρθηκος εἶναι ψηφιδωτὸν μὲ γεωμετρικὰς διακοσμήσεις πληρουμένας δι' ὠραίων φυτικῶν καὶ ἄλλων κοσμημάτων.

Σπουδαιότερα εἶναι ἡ διάταξις τοῦ ἀνευρεθέντος Αἵθριου. Ἀντιθέτως πρὸς τὰ συνήθη Αἶθρια τῶν Βασιλικῶν, τοῦτο σχηματίζει ἐκατέρωθεν τοῦ ὑπαίθρου χώρου δύο στοὰς διὰ κιονοστοιχιῶν, ἐκάστη τῶν ὁποίων ἔχει ὀκτώ κίονας καὶ

έτέρους δύο ἐπικεκολλημένους εἰς τὰς παραστάδας τῶν κιονοστοιχιῶν, ἐνῶ τὴν δυτικὴν κιονοστοιχίαν συννεοῖ μὲ τὴν πρὸ τοῦ Αἰθρίου στοὰν ὅλως ἰδιορρόθμους. Ἡ στοὰ αὕτη εἶνε εὐρὺς διάδρομος σχηματιζόμενος διὰ τόξων καὶ σταυροθολίων ὡς δεικνύουσιν αἱ παραστάδες τοῦ ἐσωτερικοῦ του, καὶ εἰς μέρη τινὰ διὰ κιονοστοιχιῶν παρὰ τοὺς τοίχους. Μεγαλοπρεπὴς πύλη δεξιὰ (ἣς διεσώθησαν τὰ μαρμάρια κατῶφλια καὶ αἱ δύο βαθμίδες) ὀδηγεῖ εἰς τὸ Αἶθριον, ἀνταποκρίνεται δὲ πρὸς πύλην τῆς δεξιᾶς στοᾶς τοῦ Αἰθρίου, ὅπερ ἔχει ὁμοίαν πύλην καὶ εἰς τὴν ἀριστερὰν στοᾶν. Ἀπὸ τοῦ Αἰθρίου πάλιν εἰς τὸν νάρθηκα ὀδηγοῦσιν αἱ δύο ἀνατολικαὶ πύλαι τῶν στοῶν, καταλαμβάνει δὲ ὁλόκληρον τὴν ἀνατολικὴν πρόσοψιν τοῦ Αἰθρίου ἢ ὅλως πρωτότυπος Φιὰ λ η. Αὕτη συνίσταται ἐκ κτιστῆς Ἀποθήκης ὕδατος ἐπεστρωμένης διὰ πλίνθων καὶ κορασανίου (διασωθὲν ὕψος 1,10 μ.) καὶ ἐκτεινομένης εἰς μῆκος 12 μ. καὶ πλάτος 1,50 μ. Ἐπὶ τοῦ μαρμαροστρώτου δαπέδου τοῦ ὑπαίθρου χώρου τοῦ Αἰθρίου ὑπῆρχε κάτωθεν τῆς Φιάλης σειρὰ μαρμαρίνων λεκανῶν (διεσώθη μία ἀνεραία διαμέτρου 1 μ.). Ἀνευρέθησαν καὶ τινα τμήματα ἐξ ὁμοίων λεκανῶν, δι' ὧν δύναται νὰ ἀποκατασταθῇ τὸ σχῆμα τῆς Φιάλης, ἣτις φαίνεται εἶχεν εἰς τὴν ἀποθήκην τοῦ ὕδατος κρουνοὺς (πιθ. μεταλλίνοους σωλήνας μετὰ στροφάλων) δι' ὧν ἐχύνετο τὸ ὕδωρ πρὸς ἀπόνυμφιν χειρῶν καὶ ποδῶν. Πλὴν τούτων ὁμοῦς ἐκατέρωθεν τῆς Φιάλης καὶ παρὰ τὰς κιονοστοιχίας ἤλθον εἰς φῶς δύο μεγάλοι μαρμαρίνοι λουτήρες (μῆκ. 2,80 καὶ πλάτους 1,10 μ.) χρησιμεύοντες πιθανώτατα δι' ἱαματικὰς λουσεις. Τὸ τοιοῦτον δὲν παρετηρήθη μέχρι τοῦδε εἰς Αἶθρια ἄλλων χριστιανικῶν Βασιλικῶν καθ' ὅσον τοῦλάχιστον γνωρίζομεν. Τέλος ἀριστερὰ ἔξω τοῦ Αἰθρίου ἀνευρέθη κατὰ χώραν μεγάλη μαρμαρίνη σκάφη καὶ παρ' αὐτὴν φρέαρ, οὗτινος τὸ μαρμαρίνον στόμιον διατηρεῖται καλῶς.

Τὸ δάπεδον τοῦ Αἰθρίου ἔχει τὸν μὲν ὑπαίθρου χωρὸν μαρμαρόστρωτον, τὰς στοᾶς δὲ διὰ μωσαϊκῶν ὁμοίων σχεδὸν κατὰ τὴν τέχνην πρὸς τὸ ψηφιδωτῶν δάπεδον τοῦ νάρθηκος.

Εἰς τὴν νῆσον Σπέτσας συνεπληρώθη ἐφέτος ἡ ἀνασκαφὴ τῆς ἀνευρεθείσης πέρυσι εἰς θέσιν «μῦλος τοῦ Βροῦστη» Βασιλικῆς διὰ τῆς ἐρεῦνης τοῦ δυτικοῦ αὐτῆς μέρους. Ἦλθεν εἰς φῶς ὁλόκληρος ὁ Νάρθηξ τῆς Βασιλικῆς ἐκτεινόμενος καθ' ὅλον τὸ πλάτος τοῦ ναοῦ.

Ὁ Νάρθηξ ἔχει δυτικῶς κεντρικὴν πύλην, ἐκατέρωθεν δὲ εἰς τὰς στενάς πλευράς πυλίδας πλάτους 1 μ. Δυτικῶς τοῦ νάρθηκος ἐκτείνεται πλακόστρωτον δι' ἀκατεργάστων λίθων, ἧτοι Αἰθλὴ ἀντὶ τοῦ Αἰθρίου τῶν μεγάλων Βασιλικῶν. Ἡ παλαιοχριστιανικὴ αὕτη Βασιλικὴ τῶν Σπετσῶν εἶνε ἀξιολογωτάτη Βασιλικὴ ἐπαρχιακοῦ τύπου διατρομμένη ἐσωτερικῶς διὰ δύο κιονοστοιχιῶν ἐκ πέντε κίονων καὶ ἔχουσα μέγιστον μῆκος μετὰ τῆς ἀψίδος καὶ τοῦ Νάρθηκος 27 μέτρων καὶ πλάτος, 15,60 μέτ. Τὸ ἀνευρεθὲν ἐν Σπέτσαις μνημεῖον δύναται νὰ χρονολογηθῇ εἰς τὸ δεύτερον ἡμισυ τοῦ 5ου αἰῶνος, κυρίως ἔνεκα τοῦ ἀρχιτεκτονικοῦ του τύπου καὶ τοῦ σχήματος τῆς Ἀψίδος, ὅπου βλέπομεν τὴν συνύπαρξιν τοῦ ἡμικυκλικοῦ συνθρόνου μὲ 3 βαθμίδας καὶ τῶν ἐπιμήκων ἔξωθεν αὐτοῦ βάθρων τῶν πρεσβυτέρων, περιοριζομένων εἰς τὸ ἐλάχιστον.

Τὴν χρονολόγησιν ταύτην στηρίζει καὶ ἡ ἀνεύρεσις ἐφέτος πολλῶν τεμαχίων ἐκ θωρακίων καὶ τμήματος ἐκ κιονοκράνου, δυναμένων ἀσφαλέστερον νὰ χρονολογήσουν τὸν ναόν.

Βυζαντινὸν Μουσεῖον.

Κατὰ τὸ ἔτος 1938 ἐπλουτίσθη τὸ Βυζαντινὸν Μουσεῖον δι' ἀξιολογωτάτων ἀντικειμένων μεταξὺ τῶν ὁποίων προέχουσι :

1) Χρυσοῦς βυζαντινὸς δακτύλιος (διαμ. 0,06 μ.) φέρων σφενδόνην μετὰ τῆς ἐσμαλωμένης προτομῆς τοῦ Χριστοῦ, τύπου Παντοκράτορος, καὶ κεχαραγμένην ἑκατέρωθεν τῆς κεφαλῆς τὴν βραχυγραφίαν $\overline{\text{IC. XC.}}$. Τὴν λοιπὴν ἐπιφάνειαν τοῦ δακτυλίου καταλαμβάνει ἐπιγραφή ἔχουσα ἑκατέρωθεν τῆς σφενδόνης τὰ σιαυρικά μονογράμματα : «Κύριε» «βοήθει» καὶ τὴν ἐπιγραφὴν : «Λεοντίω Κουροπαλάτῃ»· τέλος ρόδαξ πληρούμενος διὰ σταυροῦ ἔχοντος 4 στιγμάς περὶ τὰς κεραίας συμπληροῦ τὴν ὄλην διακόσμησιν τοῦ δακτυλίου.

Παρεδόθη εἰς τὸ Μουσεῖον ὑπὸ τῆς Α. Β. Υ. τῆς Περιγκιπίσεως Ἑλένης, ὡς δωρεὰ τοῦ ἀποθανόντος Βασιλόπαιδος Νικολάου τοῦ διατελέσαντος Προέδρου τῆς Ἐφορευτικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Μουσείου.

2) Χρυσοῦς δακτύλιος παλαιοχριστιανικὸς (διαμ. 0,07 μ.) ἔχων σφενδόνην πληρουμένην διὰ σαμφείρου, ἔφ' οὗ ἡ ἀνάγλυφος παράστασις ἀγγελίου ἐξ οὗ πίνουν δύο περιστραφαί, σύνηθες παλαιοχριστιανικῶν θέμα, εἰς ὃ ἀποδίδεται καὶ ἡ ἔννοια τῆς θείας εὐχαριστίας. Ἐδωρήθη ὑπὸ τοῦ ἐν Παρισίοις ὁμογενοῦς κ. Στεφάνου Βλαστοῦ, παραδοθὲν ὁμοίως εἰς τὸ Μουσεῖον ὑπὸ τῆς Α. Β. Υ. τῆς Περιγκιπίσεως Ἑλένης.

Οἱ ἀνωτέρω δακτύλιοι ἐτοποθετήθησαν εἰς ἰδιαιτέραν προθήκην κατασκευασθεῖσαν δαπάναις τυῦ κ. Γ. Ζαρίφη εἰς μνήμην τοῦ Περιγκίπιος Νικολάου.

Ὅμοίως ἐπλουτίσθη ἐφέτος τὸ Μουσεῖον δι' ἀξιολογωτάτων φορητῶν εἰκόνων προερχομένων ἐξ ἀγορᾶς. Μεταξὺ τούτων σπουδαιότεραι εἶνε : τρεῖς μεγάλοι εἰκόνες τῆς Ἀναστάσεως, τῆς Γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου, μετὰ τῆς ὑπογραφῆς τοῦ Ἡλιοῦ Μόσχου. Ἐπ' ἴσης εἰκῶν ὁμοίου μεγέθους τῆς Ἀποτομῆς τοῦ Προδρόμου μετὰ τῆς ὑπογραφῆς τοῦ Θεοδ. Πουλάκη, καὶ τέλος εἰκῶν τῶν 5 στρατιωτικῶν Ἀγίων : Αὐξεντίου, Εὐγενίου, Εὐστρατίου, Ὁρέστου καὶ Μαργίτου ἄνευ ὑπογραφῆς κ. ἄ. Αἱ ἀνωτέρω εἰκόνες συμπληροῦσι τὴν σειρὰν τῶν ὑπογεγραμμένων μεταβυζαντινῶν εἰκόνων τοῦ Μουσείου, πλουτίζουσι δ' ἅμα τοῦτο δι' ἀξιολογωτάτων ἀντικειμένων.

Ἔργασια ἀναστηλώσεως καὶ συντηρήσεως Βυζαντινῶν μνημείων.

Ἡ ἐν τῷ Ὑπουργείῳ Θρησκευμάτων καὶ Ἐθν. Παιδείας ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ καθηγητοῦ κ. Ἄν. Ὁρλάνδου τελοῦσα ὑπηρεσία ἀναστηλώσεως ἀρχαίων καὶ ἱστορικῶν μνημείων ἐξετέλεσε κατὰ τὸ διαρρεῦσαν ἔτος τὰς κάτωθι ἀναστηλωτικὰς καὶ στερεωτικὰς ἐργασίας ἐπὶ βυζαντινῶν μνημείων.

1. Ἐν Σέρραϊς ἐπελήφθη τῆς στερεώσεως τῆς παλαιᾶς τουρκικῆς ἀγορᾶς (Μπεξεστενί), ἐνὸς τῶν ὀλίγων λαμπρῶς ἐκτισμένων κτηρίων τοῦ εἴδους τούτου. Ἀπομακρυνθέντων τῶν ἐξωτερικῶν παρατηγμάτων, ἐφράχθησαν αἱ μικραὶ θύραι ἐξόδου ἀφειθειῶν μόνον τεσσάρων κατὰ τοὺς κυρίους ἄξονας τοῦ κτηρίου. Οἱ τοῖχοι συνεπληρώθησαν, ὅπου παρουσιαζόν χάσματα καὶ ἡ ὄλη ἐξωτερικὴ ἐπιφάνεια τοῦ οἰκοδομήματος ἠρμολογήθη, οὕτως ὥστε νὰ παρουσιάξῃ μίαν ἡσυχον καὶ εὐχάριστον ὄψιν.

Ἐν τῇ αὐτῇ πόλει τῶν Σερρῶν ἔστερεώθη καὶ ἡ παλαιὰ (11ου ἢ 12ου αἰῶνος) Μητρόπολις τῶν ἁγίων Θεοδώρων. Γενομένης ἐκχωματώσεως τοῦ ἐσωτερικοῦ αὐτῆς εὐρέθησαν κιονίσκοι καὶ γλυπτά τοῦ τέμπλου ἢ τοῦ κιβωρίου. Ὁ νότιος τοῖχος ἔστερεώθη διὰ παρεμβολῆς δοκῶν ἐκ σιδηροσταγῶν σκυροδέματος, συνεκρατήθη δὲ καὶ τὸ ἐκ πλίνθων κατεσκευασμένον ἀνατολικὸν τοῦ ναοῦ ἀέτωμα. Τέλος κατεσκευάσθη θύρα σιδηρὰ εἰς τὴν νοτίαν εἴσοδον χάριν εὐπρεπείας καὶ καθαριότητος τοῦ ἐσωτερικοῦ.

2. Ἐν Λέσβῳ ἔστερεώθησαν ἰὰ ψηφιδωτὰ δάπεδα τῆς βασιλικῆς τοῦ Λοῦτροῦ χάριν τῆς προστασίας τῶν ὁποίων καὶ εἰδικὸν κατεσκευάσθη προστέγασμα. Ἐστερεώθη ἐπίσης καὶ τὸ καθολικὸν τῆς Μονῆς Περιβολῆς, οὐτινος οἱ τοῖχοι καλύπτονται δι' ἀξιολόγων βυζαντινῶν τοιχογραφιῶν. Τέλος ἀνακατασκευάσθη ἡ στέγη τοῦ ἐν Πέτρα ναοῦ τοῦ Ἁγ. Νικολάου, ἣτις διέρρηξε ἀπειλοῦσα νὰ καταστρέψῃ τὰς ἐπὶ τῶν τοιχωμάτων τοῦ ναοῦ τοιχογραφίας. Τὰς δύο τελευταίας ἐργασίας συνέδραμον ὕλικῶς καὶ αἱ οἰκεῖαι κοινότητες, συστάσει τοῦ σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Μηθύμνης Κυρίου Διονυσίου, ζωηρὸν ἐπιδεικνύοντος διαφέρειν πρὸς διάσωσιν τῶν μνημείων τῆς ἐπαρχίας του.

3. Ἐν Ζαρούχλα τῆς περιφερείας Καλαβρυτῶν ἐπεσκευάσθη ἐπιβλέψει τοῦ ἀρχιεπίσκοπου κ. Ε. Στίκα, ὁ παλαιὸς ναὸς τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, κατασκευασθεισῶν δύο ἀντηρίδων κατὰ τὴν νοτίαν τοῦ ναοῦ πλευράν.

4. Ἐπιβλέψει τοῦ αὐτοῦ ἀρχιεπίσκοπου ἐγένετο καὶ ἡ ἐπισκευὴ καὶ συντήρησις τοῦ ἐν Μεσσηνίᾳ ναοῦ τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς (12ου αἰ.), ὅστις ἐφωδιάσθη καὶ διὰ τοῦ Βυζαντινοῦ τύπου θυρῶν καὶ παραθύρων.

5. Ἐν Χριστιάνου τῆς Τριφυλίας ἐγένετο ἐφέτος ἔναρξις τῆς ἀναστηλώσεως τοῦ αὐτόθι μεγάλου Βυζαντινοῦ ναοῦ τοῦ 11ου αἰῶνος, τοῦ τιμωμένου εἰς μνήμην τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος. Ἐκαθαρίσθη ἐν πρώτοις τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ναοῦ ἀπὸ τῆς καλυπτύσεως αὐτὸ παλαιᾶς ἐπιχώσεως, μεθ' ἧς ἐτακτοποιήθησαν οἱ ἐκ τῆς πτώσεως τῶν ἄνω μερῶν τοῦ ναοῦ προελθόντες σωροὶ λίθων, ὧν οἱ πλείστοι θέλουσι χρησιμοποιηθῆ εἰς τὴν κατὰ τὴν προσεχῆ ἄνοιξιν ἀρξομένην ἀναστήλωσιν τῆς νοτίας πλευρᾶς τοῦ ναοῦ.

6. Ἐν Μυστρά ἐγένοντο ἐφέτος ἐργασίαι ἐν τῷ ναῷ τῆς Μητροπόλεως (Ἁγ. Δημητρίου). Ἡ τοξωτὴ στοὰ τοῦ νότιου τέρους τοῦ ναοῦ τούτου εἶχεν ὑποστῆ κατὰ καιροῦς πολλὰς παραμορφώσεις. Ἀντὶ τῆς τριπλῆς μετὰ κεράμων κυλινδρικής στέγης, ἣτις ἀρχικῶς τὴν ἐκάλυπτε, εἶχε κατασκευασθῆ μεταγενεστέρως δῶμα ἐκ πλακῶν Μελίτης. Τούτου νῦν κατεδαφισθέντος ἐπανέκτησεν ἡ στοὰ τὴν ἀρχικὴν ὠραίαν ὄψιν της. Ἠλευθερώθη ὡσαύτως καὶ τὸ ὑπὲρ τὸ ἄκρον ἀνατολικὸν μετακίονιον σφζόμενον τμημα τοῦ λεγομένου ἐπισκοπικοῦ μεγάρου ἀφαιρεθέντος ὀλοκλήρου τοῦ ὑπεράνω αὐτοῦ κτισθέντος νεωτέρου οἰκήματος. Ἡ ἀνακατασκευασθεῖσα τετρακλινὴ στέγη του ἐκάλυψε καὶ τὸν ἐσωτερικῶς κατασκευασθέντα σφαιρικὸν αὐτοῦ θόλον.

Πλὴν δὲ τῆς στοᾶς καὶ οἱ τρούλλοι τοῦ ναοῦ ἀπληλλάγησαν τῆς μεγάλης ἐπιχώσεως (0,80 ὄψ.), ἣτις ἐχρειάσθη ἄλλοτε νὰ τοὺς περιβάλλῃ, ἵνα δύνανται τὰ ὕδατα τῶν θολωτῶν στεγῶν νὰ ἐκρέωσιν ὑπεράνω τῆς στέγης τοῦ κατὰ τὸ 1853 κατασκευασθέντος περιστυλίου τῆς Μητροπόλεως.

Ὅσον ἀφορᾷ τὸν καθαρισμὸν τῶν τοιχογραφιῶν, οὗτος ἐξηκολούθησε καὶ ἐφέτος εἰς μὲν τὸ Ἀφεντικὸν διὰ τοῦ συνεργείου τῆς μοναχῆς Καλῆς Χριστάκου ἐργασθέντος εἰς τὸ παρεκκλήσιον τῆς ΒΔ γωνίας, εἰς δὲ τὴν Περιβλεπτον διὰ τοῦ συνεργείου τοῦ ζωγράφου κ. Φ. Κόντογλου, ἐργασθέντος εἰς τὸ δυτικὸν σκέλος τοῦ σταυροῦ καὶ τὸ βόρειον κλίτος.

7. Ἐν Καστορίᾳ ὑπεστηρίχθησαν δι' ἀντηρίδων αἱ νότιαι πλευραὶ τῶν ναῶν τῶν Ἀγ. Ἀναργύρων καὶ Ταξιάρχου (Μητροπόλεως), αἵτινες εἶχον μεγάλως ἀποκλίνει τῆς κατακορύφου. Ἐγένετο δ' ἐπίσης ὁ ἀπὸ τῆς ἐπικαθημένης κόνεως καὶ αἰθάλης καθαρισμὸς τῶν τοιχογραφιῶν τῶν δύο τούτων ναῶν ὡς καὶ τοῦ Ἀγ. Στεφάνου.

8. Τέλος ἐν τῷ Καθολικῷ τῆς Μ. Ὀσίου Λουκᾶ τῆς Φωκίδος πρώτον μὲν ἐγένετο ἡ διὰ νέων εἰδικῶν βυζαντινοῦ τύπου κεράμιων ἐπικάλυψις πασῶν τῶν στεγῶν τοῦ τε μεγάλου καὶ τοῦ μικροῦ ναοῦ, ἔπειτα δὲ ἡ στερέωσις τῶν ψηφιδωτῶν εἰκόνων διὰ τῆς εἰδικῆς περὶ τὰ ψηφιδωτὰ δεσποινίδος Ἑλλης Βοίλα, ὡς καὶ τῆς κυρίας Πην. Στελλάκη, ἐξ ὧν ἡ μὲν πρώτη εἰργάσθη εἰς τὴν ἐπισκευὴν τῆς μόλις συγκρατουμένης Πλατυτέρας, ἡ δὲ δευτέρα εἰς τὴν στερέωσιν τῶν κοσμημάτων τοῦ μέσου τμήματος τοῦ νάρθηκος. Ἐλπίζεται ὅτι κατὰ τὸ προσεχὲς θέρος θέλει συνεχισθῆ ἡ διάσωσις καὶ τῶν ὑπολοίπων ψηφιδωτῶν εἰκόνων καὶ ἡ περαιτέρω στερέωσις τοῦ σπουδαιότατου τούτου μνημείου.

Ἐφορεία Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων.

Κατὰ τὸ παρελθὸν θέρος ὁ Ἐφορος Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων κ. Ἀ. Ξυγόπουλος μετέβη εἰς Κεφαλληνίαν πρὸς ἐξασφάλισιν τῶν ἐν ταῖς Μοναῖς Ἀγ. Γερασίμου καὶ Ἀγ. Ἀνδρέου σωζομένων τοιχογραφιῶν.

Ἐπίσης ἐπεσκέφθη ἐν Λακεδαίμονι τὴν Ἀγόριανην, Λογκανίκον, Γκοριτσάν κλπ πρὸς μελέτην τῶν ἐκεῖ Βυζαντινῶν ἐκκλησιῶν, αἵτινες περικλείουσι πολυτίμους τοιχογραφίας.

Τέλος μετέβη εἰς Σέρβια καὶ Καστορίαν πρὸς συνέχισιν τῶν ἐκεῖ ἐρευνῶν του.

Τὰ ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν Ἀρχεῖα.

Α'. Τὸ Λεξικογραφικόν.

Κατὰ τὸ 1938 ἡ τύπωσις τοῦ δευτέρου τόμου τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης προὐχώρησε μέχρι τοῦ 7θου τυπογραφικοῦ φύλλου, ἡ ἐκτύπωσις δὲ τοῦ ὅλου τόμου, ὅστις θὰ περιλάβῃ τὰς ἀπὸ τοῦ ἄν μέχρι τοῦ ἄπ- λέξεις, θὰ συντελεσθῆ ἐντὸς τῶν πρώτων μηνῶν τοῦ 1939.

Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος τὸ προσωπικὸν ἀπεδελτίωσε πλείστα ἔντυπα βιβλία καὶ χειρόγραφα ἰδιωματικὰ γλωσσάρια, τὰ τελευταῖα προερχόμενα ἐκ τῶν ὑπὸ τῆς Γλωσσικῆς Ἐταιρείας προκηρυσσομένων διαγωνισμῶν. Ἐπ' ἴσης ἐγένοντο καὶ τρεῖς γλωσσικαὶ ἀποστολαὶ συντακτῶν πρὸς μελέτην καὶ συλλογὴν γλωσσικοῦ ὕλικου εἰς τὴν Ζάκυνθον, τὴν Μαρόνεια καὶ τὴν περιφέρειαν Κοζάνης.

Β'. Τὸ Μεσαιωνικόν.

Κατὰ τὸ διαρρεῦσαν ἔτος τὸ προσωπικὸν τοῦ Ἀρχείου συνέχισε τὴν συγκέντρωσιν ἱστορικοῦ καὶ γλωσσικοῦ ὕλικου ἀναφερομένου εἰς κύρια ὀνόματα, ἐπωνύμια, τοπωνύμια καὶ λέξεις ἰδιαζούσας, ἀπεδελτίωσε δὲ καὶ τεσσαράκοντα ἑννέα κείμενα, πεζὰ καὶ ἔμμετρα, τῆς περιόδου 1650-1821.

Γ'. Τὸ Ἀρχεῖον Ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Δικαίου.

Ἡ ὑπηρεσία τοῦ Ἀρχείου τούτου κατὰ τὸ 1938 ἀπεδελτίωσε τὸ νομικοῦ περιεχομένου ὑλικὸν ἐκ διαφόρων συγγραφέων τῆς Ἰσαυρικῆς περιόδου, οἷον Θεοδώρου Στουδίτου, Νικηφόρου ἀρχιεπισκόπου Κων/πόλεως, Γρηγορίου Δεκαπολίτου, Μεθοδίου πατριάρχου Κων/πόλεως, Προκοπίου δαικόνου, Νικηφόρου Χαρτοφύλακος, Γεωργίου Μητροπολίτου Νικομηδείας. Ἐν τινι μέτρῳ ἐπ' ἴσης ἐγένετο πλουτισμὸς τοῦ τμήματος ὀρολογίας δικαίου, ἤρξατο δὲ καὶ ὁ καταρτισμὸς βιβλιογραφίας ἀναφερομένης εἰς τὴν καθ' ὅλου ἱστορίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ δικαίου.

Δ'. Τὸ Λαογραφικὸν Ἀρχεῖον.

Τὸ Λαογραφικὸν Ἀρχεῖον κατὰ τὸ 1938.

1. Δι' ἐγκυκλίου ἀπευθυνθείσης πρὸς τοὺς λειτουργοὺς τῆς δημοτικῆς καὶ μέσης Ἐκπαιδεύσεως συνέλεξε περὶ τοὺς 5.000 μύθους καὶ παραμύθια.

2. Ἐποφελούμενον τῆς ἐγκαταστάσεως προσφύγων ἐκ Μικρᾶς Ἀσίας ἐν τῇ περιοχῇ Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς, προέβη δι' ἑνὸς τῶν συνεργατῶν αὐτοῦ εἰς συστηματικὴν ἔρευναν τῆς λαογραφίας τῶν ἐκ Σινώπης, Ἰνεπόλεως καὶ χωρίων τινῶν τῆς Βιθυνίας προσφύγων καὶ 3. Δι' ἀποστολῶν τοῦ προσωπικοῦ εἰς Ἀράχθωβαν, Κορώνην, Ἰνναχώριον Κρήτης καὶ Λήμνον συνεκόμεσε ποικίλην λαογραφικὴν ὕλην. Διὰ τῶν ἐνεργειῶν τούτων καὶ διὰ δωρεῶν τὸ Λαογρ. Ἀρχεῖον κατὰ τὸ λήξαν ἔτος ἐπλουτίσθη δι' 182 νέων χειρογράφων, συγκειμένων ἐν ὅλῳ ἐκ σελίδων 15.441. Ἐπίσης συνεχίσθη ὑπὸ τοῦ προσωπικοῦ ἡ ἀποδελτίωσις καὶ κατάταξις τῆς ἀποθησαυρισθείσης ἐν τῷ Ἀρχεῖῳ ὕλης, ἀποδελτιωθέντων 24 χειρογράφων καὶ 8 ἐντύπων συλλογῶν καὶ ταξινομηθείσης τῆς ὕλης αὐτῶν, προσεχώρησε δὲ καὶ ἡ συστηματικὴ κατάταξις καὶ ἐπεξεργασία τῶν ἰσομάτων καὶ τῶν παροιμιῶν. Ἰδίᾳ κατειάχθη λεπτομερῶς κατὰ κατηγορίας ἡ ὕλη ἡ ἀναγομένη εἰς τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν λαϊκὴν λατρείαν καὶ συνετάχθησαν διεξοδικὰ ἐρωτηματολόγια σχετικὰ πρὸς τὸ δίκαιον, τὴν κοινωνικὴν ὀργάνωσιν, τὴν ἀστρολογίαν καὶ μετεωρολογίαν καὶ τὴν λατρείαν.

Τέλος τὸ Ἀρχεῖον προεκήρυξε 4 βραβεῖα πρὸς συλλογὴν λαογραφικῆς ὕλης καὶ ἔκαμιν ἑναρξιν συγκεντρώσεως καὶ ἀντικειμένων τοῦ ὑλικοῦ βίου καὶ τῆς τέχνης τοῦ λαοῦ.

Τὰ Γενικά Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους.

Τὰ Γενικά Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους κατὰ τὸ 1938 ἐπλουτίσθησαν διὰ τῆς ἀγορᾶς ἢ δωρεᾶς πλείστων χειρογράφων Ἑλληνικῶν καὶ ἀρχαίων Τουρκικῶν καὶ Βλαχικῶν ἀναγομένων εἰς τὴν ἀπὸ τοῦ ΙΖ'.—ΙΘ'. αἰῶνος Ἑλληνικὴν ἱστορίαν, καὶ κυρίως εἰς τὴν τῶν χρόνων τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως. Πλήν δὲ τῶν ἱστορικοῦ περιεχομένου ἐγγράφων τούτων ἠγοράσθη καὶ Νομοκάνων τοῦ ΙΖ'. αἰῶνος καὶ τεύχος περιέχον ἐπιστολὰς Εὐγενίου τοῦ Γιαννούλη καὶ Ἀναστασίου τοῦ Γορδίου.

Κατὰ τὸ αὐτὸ χρονικὸν διάστημα συνετελέσθη ἡ ταξινομήσις κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν καὶ κατὰ κλάδους, τοῦ Ἀρχείου τοῦ Ἀγῶνος (1821-1828). Ὑπὸ δὲ τοῦ Διευθυντοῦ κ. Α. Ζακυθινοῦ ἐγένοντο, κατ' ἐντολὴν τοῦ Ὑπουργείου Θρη-

σκευμάτων και Ἐθνικῆς Παιδείας ἐπιστημονικαὶ ἐπιθεωρήσεις τοῦ Ἀρχαιοφυλακείου Κερκύρας, τοῦ Ἀρχείου Ἴονιου Γερουσίας ἐν Κερκύρα, τῶν Ἀρχαιοφυλακείων Κεφαλληνίας, Ζακύνθου, Ἰθάκης, Λευκάδος καὶ Παξῶν, τοῦ ἱστορικοῦ Ἀρχείου Βεργίας, τῶν ἱστορικῶν Ἀρχείων Ὑδρας καὶ Σπετσῶν, τοῦ ἱστορικοῦ Ἀρχείου καὶ τῶν μοναστηριακῶν Ἀρχείων Κρήτης καὶ τῆς μονῆς τῶν ἁγίων Τεσσαράκοντα παρὰ τὴν Σπάρτην.

Τέλος εἰς ἐκτέλεσιν τοῦ Νόμου 1161]1938 ὑπεβλήθησαν εἰς τὰ Γενικά Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους δηλώσεις ἰδιωτικῶν καὶ μοναστηριακῶν ἀρχείων.

Νέα Ἔδρα τῆς Νέας καὶ Μεσαιωνικῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ φιλολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν.

Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἀποβλέπουσα εἰς τὴν ἰδιαιτέραν σημασίαν, ἣν ἔχει διὰ τὴν Ἑλλάδα ἢ εἰς ὅσον τὸ δυνατὸν εὐρυτέραν κλίμακα καλλιέργεια τῶν Βυζαντινῶν καὶ Νεοελληνικῶν Σπουδῶν, διὰ τοῦ δημοσιευθέντος νέου ὄργανισμοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν ἵδρυσεν ἐν αὐτῷ καὶ δευτέραν τακτικὴν ἔδραν τῆς Νέας καὶ Μεσαιωνικῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ φιλολογίας. Ἡ πλήρωσις τῆς ἔδρας ταύτης, τὴν ἵδρυσιν τῆς ὁποίας μετ' ἰδιαιτέρας χαρᾶς χαιρετίζομεν, θὰ γίνῃ λίαν προσεχῶς, ὥστε ἢ ἔναρξις τῆς διδασκαλίας τοῦ μέλλοντος νὰ καταλάβῃ αὐτὴν νὰ ἀρχίσῃ ἐντὸς τοῦ 1929.

Ὁ ὑπὸ τοῦ οἴκου Blackwell ἐκδοθεὶς κατάλογος.

Ὁ ἐκδοτικὸς οἶκος Blackwell ἔσχε τὴν καλὴν ἔμπνευσιν νὰ δημοσιεύσῃ κατάλογον περιλαμβάνοντα ἔργα ἀναφερόμενα εἰς τὸ Βυζάντιον, καὶ δὴ κειμένων βυζαντινῶν, καὶ βιβλίων καὶ μονογραφιῶν περὶ τῆς ἱστορίας, φιλολογίας, τέχνης, δημοσίου καὶ θρησκευτικοῦ βίου τῶν Βυζαντινῶν, πρὸς δὲ καὶ κατάλογον περιοδικῶν εἰδικῶς ἀσχολουμένων μὲ τὴν ἔρευναν τοῦ Βυζαντινοῦ κόσμου καὶ τοῦ Βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ.

Ὁ κατάλογος οὗτος, παρὰ τὰς ἐλλείψεις του, περιέχει ἀξιόλογον ἀναγραφὴν σημαντικῶν ἔργων καὶ ἀποτελεῖ εὐπρόσδεκτον βοήθημα εἰς τὰς χεῖρας παντὸς ἐπιθυμοῦντος νὰ παρακολουθήσῃ τὴν περὶ τὰ Βυζαντινὰ ἔρευναν, ἔχων καὶ τοῦτο τὸ προσόν ὅτι δίδει καὶ τὴν τιμὴν ἐκάστου βιβλίου.